

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ПОДВІЙНИХ / СПІЛЬНИХ СТУПЕНІВ
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ ВИЩОЇ ОСВІТИDOUBLE/JOINT DEGREE PROGRAMS IMPLEMENTATION
IN THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA

З початком Болонського процесу та впровадженням триступеневої структури вищої освіти «бакалавр – магістр – доктор філософії» кількість програм подвійних/спільних ступенів значно збільшилася. Реалізація програм сприяє поглибленню партнерства між університетами, працевлаштуванню випускників на міжнародному ринку праці та розвитку міжкультурної компетентності студентів.

Шляхом аналізу наукових праць з'ясовано такі тенденції: програм подвійних ступенів більше, ніж програм спільних ступенів; програми подвійного ступеня мають більше міжрегіональних партнерів; більшість програм подвійного ступеня реалізуються на рівні магістра.

Для того, щоб підтримати розроблення спільних програм і програм спільних ступенів/дипломів, запропоновано використовувати Європейський підхід до забезпечення якості спільних програм у системах вищої освіти Європейського простору вищої освіти (ЄПВО).

Різні інструменти, спрямовані на визнання іноземних ступенів/дипломів або періодів навчання за кордоном, були розроблені та прийняті на європейському рівні: Лісабонська конвенція про визнання; дві мережі – Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності (ENIC) та Мережа національних інформаційних центрів академічного визнання (NARIC). Ці мережі надають інформацію про актуальні проблеми міжнародної академічної мобільності та про процедури визнання іноземних ступенів/дипломів. Інструменти, такі як Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ECTS), Додаток до диплома, національні рамки кваліфікацій та Європейська рамка кваліфікацій, Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості у ЄПВО сприяють визнанню ступенів і дипломів.

Програми ЄС надають істотні інвестиції у стратегію інтернаціоналізації.

У висновках зазначено, що реалізація програм подвійних/спільних ступенів стимулює підвищення якості вищої освіти, визнання ступенів/дипломів у ЄПВО, а також прозорість і суміжність систем вищої освіти, академічну мобільність, міжнародне працевлаштування випускників, європейський вимір досліджень і привабливість європейської освіти.

Ключові слова: Європейський простір вищої освіти (ЄПВО), програми подвійних/спіль-

них ступенів, інтернаціоналізація, визнання ступенів/дипломів, якість вищої освіти.

The Bologna Process and the introduction of a three-level higher education structure, bachelor – master – PhD degrees, increased the number of double/joint degree programs significantly. The implementation of the programs contributes to the deepening of the partnership between universities, the employment of graduates in the international labor market and the development of intercultural competence of students.

The analysis of scientific works revealed the following trends: double degree programs are more common than joint degree programs; double degree programs have more interregional partners; most double degree programs are implemented at the master's level.

In order to support the development of joint programs and joint degrees/diplomas, it is proposed to use the European approach to quality assurance of joint programs in the European Higher Education Area (EHEA) higher education systems.

Various instruments aimed at promoting fair recognition of foreign degrees/diplomas or periods of study abroad have been developed and adopted at the European level: the Lisbon Recognition Convention; two networks the European Network of Information Centers in the European Region (ENIC) and the Network of National Academic Recognition Information Centers in the European Union (NARIC). These networks provide up-to-date information on international academic mobility issues and on procedures for recognizing foreign degrees and diplomas. Tools such as ECTS, Diploma Supplement, National Qualifications Frameworks and Common European Qualifications Frameworks, as well as EHEA Quality Assurance Standards and Recommendations also serve to improve recognition policies and practices.

EU programs make substantial investments in key areas for an internationalization strategy.

The findings stated that the implementation of double/joint degree programs promotes higher quality of higher education, recognition of degrees/diplomas at the EHEA, as well as transparency and coherence of higher education systems, academic mobility, international employment of graduates, the European dimension of research and the attractiveness of European education.

Key words: European Higher Education Area (EHEA), joint/double degree programs, internationalization, recognition of degrees/diplomas, quality of higher education.

УДК 37.014.5 / 25

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-18>

Гуменна О.А.,

аспірант відділу політики і врядування у вищій освіті

Інституту вищої освіти

Національної академії педагогічних наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

З початком Болонського процесу та впровадженням триступеневої структури вищої освіти «бакалавр – магістр – доктор філософії» кількість програм подвійних / спільних ступенів значно збільшилася. Як зазначають аналітики, реалізація програм сприяє поглибленню партнерства між

університетами, поліпшенню якості вищої освіти, підвищенню престижу університету, розвитку міжкультурної компетентності студентів, працевлаштуванню випускників на міжнародному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження програм подвійних / спільних ступенів проведено Інститутом вищої освіти (США) та

Вільним університетом Берліна (Німеччина) [8]. У дослідженні проаналізовано програми подвійних / спільних ступенів у 245 закладах вищої освіти (ЗВО) із 28 країн. Найбільшу кількість програм подвійних / спільних ступенів реалізують заклади вищої освіти (ЗВО) Австралії, Франції, Німеччини, Італії, Великої Британії та США. Аналіз дослідження уможливив такі висновки: 1) програм подвійних ступенів набагато більше, ніж програм спільних ступенів (відповідно 84% і 33%); ЗВО Франції реалізують здебільшого програми спільних ступенів, тоді як ЗВО США – програми подвійних ступенів; 2) більшість програм подвійних / спільних ступенів розроблено на рівні магістра; в Австралії – на рівні доктора філософії, у США – на рівні бакалавра; більшість ЗВО зазначили, що планують розробляти більше програм на рівні магістра; 3) у більшості ЗВО (76%) на програмах подвійних/спільних ступенів навчається 25 студентів або менше; 4) п'ятьма найкращими країнами-партнерами для програм є: Франція, Китай, Німеччина, Іспанія та США; найбільша кількість програм розроблена із таких навчальних дисциплін: бізнес, менеджмент та інжиніринг; суспільні науки, математика та інформатика, науки про спорт і життя також є популярними навчальними дисциплінами; більшість ЗВО планують розробляти більше спільних або подвійних програм на рівні доктора філософії у галузі технічних наук; 5) більшість респондентів зазначили, що вони розпочали свої перші програми подвійних/спільних ступенів у 2001–2009 рр.; учасники опитування із Франції, Німеччини та Італії розпочали більшість своїх програм раніше (1991–2000), тоді як австралійські та британські ЗВО розробляли свої програми після 2000 р.; практично всі ЗВО планують розробити більше програм; більшість німецьких та американських ЗВО розроблятимуть більше програм подвійних ступенів; найпопулярнішими країнами-партнерами для майбутніх програм співпраці є Китай, США, Франція, Індія та Німеччина; ЗВО Китаю є бажаними партнерами для програм із ЗВО Австралії, Великої Британії та США; ЗВО США обирають партнерів для програм ЗВО Франції, Німеччини та Італії. Більшість ЗВО розроблятимуть програми подвійних/спільних ступенів на рівні магістра.

Болонський процес, розпочатий у 1999 р. підписанням Болонської декларації, сьогодні охоплює 47 держав – членів ЄПВО. З метою забезпечення порівнянності, сумісності й узгодженості систем вищої освіти в Європі запроваджено інструменти прозорості для підтримки мобільності студентів, такі як Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система та Додаток до диплома.

Програми подвійних ступенів заохочуються Болонським процесом і внесені до порядку денного всіх Болонських конференцій міністрів освіти,

починаючи з 2001 р. у Празі. Під час Болонської конференції у Берліні у 2003 р. міністри домовилися про підтримку розробки та забезпечення якості інтегрованих освітніх програм, що ведуть до спільних ступенів. Посилання на визнання спільних ступенів були включені в усі Болонські комюніке. Спільні програми сприяють мобільності студентів, викладачів, забезпеченню якості освіти, розвитку міжкультурної компетентності студентів.

У дослідженнях М. Дебич детально проаналізовано комюніке конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту (2001–2015), та зазначено, що у них є посилання на підтримку програм подвійних/спільних ступенів, спільного забезпечення якості та мобільності студентів, викладачів і персоналу [1; 2].

Мета статті – проаналізувати дослідження щодо реалізації програм подвійних/спільних ступенів вищої освіти та виявити тенденції розвитку цих програм у ЄПВО.

Виклад основного матеріалу. На конференції міністрів освіти у Франції (травень 2018 р.) зазначено: «Щоб підтримати розроблення спільних програм, ми будемо сприяти використанню Європейського підходу до забезпечення якості спільних програм у системах вищої освіти. Ми вітаємо розвиток Бази даних результатів зовнішнього забезпечення якості та сприятимемо йому» [3].

Спільні ступені зазвичай присуджуються після програм навчання, які відповідають всім або принаймні деяким із таких характеристик: «програми розроблені/схвалені спільно кількома закладами; студенти із кожного закладу вищої освіти вивчають частину програми в університетах-партнерах; періоди навчання в університетах-партнерах однакові; періоди навчання та іспити, здані у закладах-партнерах, повністю й автоматично визнаються; професори кожного закладу вищої освіти викладають в інших закладах-партнерах, розробляють освітню програму й утворюють спільні комісії для вступу та іспитів; після завершення повної програми здобувач вищої освіти отримує національні ступені кожного університету-партнера або спільний ступінь» [7, с. 29].

Шляхом аналізу наукового дослідження Дж. Найт [5, с. 303–304] виявлено такі тенденції щодо реалізації програм подвійних/спільних ступенів: програми подвійного ступеня зустрічаються набагато частіше, ніж програми спільних ступенів. Це пов'язано з тим, що існує менше юридичних бар'єрів та адміністративних проблем при наданні диплома.

Більшість програм спільного ступеня реалізуються двома закладами. Програми спільного ступеня з більшості дисциплін зазвичай внутрішньорегіональні, а не міжрегіональні. Навпаки, програми подвійного ступеня мають більше міжрегіональних партнерів, які переважно є міжнародними.

Більшість програм подвійних/спільних ступенів є на рівні магістра, але зростає зацікавленість у розробці спільних програм доктора філософії, що спираються на викладання, керівництво дисертацією та науково-дослідною роботою у різних установах. Коротка тривалість і гнучкість багатьох магістерських програм порівняно з програмами бакалаврського ступеня та докторськими програмами полегшують міжнародну співпрацю.

Програми подвійних/спільних ступенів є у галузі бізнесу або інженерних дисциплін, оскільки саме на ці програми є попит на ринку праці. Програми подвійного ступеня MBA – це, мабуть, найчисленніший і найбільш привабливий тип програм.

Онлайн-програми подвійних/спільних ступенів розробляються для сприяння мобільності програм. Деякі спільні програми розраховані на мобільність викладачів, а не на мобільність студентів, або потребують мобільності студентів лише для стажування. Онлайн-програми є більш доступними для студентів із обмеженими фінансовими ресурсами та мають гнучкий графік. Однак студенти онлайн-програм позбавлені культурного занурення, яке розвиває міжкультурну компетентність і сприяє вивченню іноземної мови.

Новою тенденцією є створення великих консорціумів для забезпечення широкого спектру можливостей для навчання студентів. Наприклад, у 2010 р. у Європі започатковано спільну програму Еразмус Мундус для докторської програми з астрофізики за співпраці 13 установ. Цей міжнародний консорціум включає як традиційні університети Європи, так і передові науково-дослідницькі інститути світу. Науково-дослідницькі інститути забезпечують сучасне наукове обладнання та висококваліфікованих науковців для доповнення академічного середовища університетів.

Іншим інноваційним заходом є послідовна програма ступеня, яка пропонує два ступені для двох рівнів (магістра і доктора філософії) від ЗВО двох різних країн. Ці програми розраховані для залучення іноземних студентів. Деякі програми подвійного ступеня пропонують дипломи з двох різних дисциплін (наприклад, точні науки та філософія).

Європейський підхід до забезпечення якості спільних програм у ЄПВО (European Approach to the Quality Assurance of Joint Programmes in the ENEA) був прийнятий міністрами на Єреванській конференції (2015). Взявши на себе зобов'язання впроваджувати європейський підхід, міністри визнали, що європейський підхід замінить національні процедури забезпечення якості для спільних програм [8].

Справедливе визнання іноземних кваліфікацій є як технічною метою Болонського процесу, так і частиною фундаментальних цінностей, що лежать в основі ЄПВО. ЄПВО не може бути відкритим, всеосяжним і привабливим простором

для студентів, якщо практика визнання не є надійною та справедливою. Для будь-якого мобільного або потенційно мобільного здобувача освіти важливо, щоб отримані кредити, ступінь/диплом були визнані у своїй країні та інших країнах. Таким чином, визнання – це принцип, якого потрібно дотримуватися, оскільки мобільність та обміни є основою ЄПВО [8, с. 142–149].

Різні інструменти, спрямовані на сприяння справедливому визнанню іноземних дипломів/ступенів або періодів навчання за кордоном, були розроблені та прийняті на європейському рівні. Лісабонська конвенція про визнання (Lisbon Recognition Convention, LRC) – це конвенція Ради Європи/ЮНЕСКО, яка передбачає загальну й обов'язкову юридичну основу для визнання ступенів/дипломів у країнах Європи. Дві мережі – Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності (European Network of Information Centres in the European Region, ENIC) та Мережа національних інформаційних центрів академічного визнання у Європейському Союзі (National Academic Recognition Information Centres in the European Union, NARIC) надають інформацію про актуальні проблеми міжнародної академічної мобільності та про процедури визнання іноземних ступенів/дипломів. Інструменти, такі як Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ECTS), Додаток до диплома, національні рамки кваліфікацій та Європейська рамка кваліфікацій, а також Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості у ЄПВО (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG) сприяють визнанню ступенів/дипломів [4].

Слід зауважити, що є перешкоди для імплементації спільних програм в університетах та інших закладах із боку академічних і адміністративних сторін: інституційні правила (процедура акредитації, система оцінювання, порядок проведення екзаменів і захист дисертацій, процедура зарахування, плата за навчання); національне законодавство (зокрема пов'язане із присвоєнням спільних ступенів) [2, с. 46].

Європейський Союз фінансує ряд заходів, спрямованих на зміцнення співпраці між закладами вищої освіти країн, що не входять до ЄС, у т. ч. країн, що розвиваються. Програма Еразмус+ у 2014–2020 рр. надасть істотні інвестиції у ключових галузях для стратегії інтернаціоналізації: міжнародної мобільності, програм спільних ступенів і партнерських відносин у галузі міжнародного співробітництва.

Висновки. Реалізація програм подвійних/спільних ступенів є актуальною для країн ЄПВО. Болонський процес стимулює не тільки розроблення програм подвійних/спільних ступенів, а й

розвиток спільного контролю якості, визнання ступенів і кваліфікацій, прозорість, суміжність та узгодженість систем вищої освіти, мобільність студентів, викладачів і дослідників, міжнародне працевлаштування випускників, європейський вимір дослідження і привабливість європейської освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дебич М. Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету : навчальний посібник / І. Степаненко, М. Дебич. Київ : ДП «НВЦ Прорітети», 2017. 44 с. URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Liderstvo/Internacionalz_instrum_rozv_liders_Univ_Stepanenko-Debych_2017_44c.pdf.
2. Дебич М.А. Імплементція програм подвійних / спільних ступенів: теоретичний аналіз. *Вища школа*. 2017. № 3 (152). С. 41–50.
3. Паризьке комюніке. Париж 25 травня 2018 р. 9 с. URL: http://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/PARIS_COMMUNIQU_En_UA_2018_web.pdf.
4. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. ETS № 165. URL: https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/recognition/lrc_en.asp.
5. Knight J. Doubts and Dilemmas with Double Degree Programs. *Globalisation and Internationalisation of Higher Education* : online monograph. Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC). Vol. 8, № 2, 2011. pp. 297–312. UOC. URL: <http://rusc.uoc.edu/rusc/ca/index.php/rusc/article/download/v8n2-globalizacion-e-internacionalizacion-de-la-educacion-superior/1247-2214-2-PB.pdf>.
6. Obst D. Joint and Double Degree Programs in the Global Context: Report on an International Survey / D. Obst, M. Kuder, C. Banks. New York : Institute of International Education. 2011. 40 p. URL: http://ecahe.eu/w/images/2/29/Joint_Double_Degree_Programs_In_The_Global_Context_-_Survey_Report.pdf.
7. Tauch C., Rauhvargers A. Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe. Brussels, European University Association, 2002. URL: https://www.tsu.ge/data/file_db/qa_docs/Survey_Master_Joint_degrees.pdf.
8. The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report. European Commission / EACEA / Eurydice, 2018. Luxembourg : Publications Office of the European Union. 330 p. URL: <http://eurydice.indire.it/wp-content/uploads/2018/05/Bologna-Report-2018.pdf>.